

9. Gerhardt V. Selbstbestimmung. Stuttgart: Reclam, 1999. 505 p.
10. Granier J. L'intelligence métaphysique. Paris : Éd. du Cerf, 1987. 232 p.
11. Marquard O. Narrare necesse est. Die politische Meinung. 2000. Nr. 362/01. P. 93–95.
12. Marquard O. Philosophie des Stattdessen. Stuttgart : Reclam, 2000. 144 p.
13. Rentsch Th. Miszelle: Metaphysik des Welthorizonts. Metaphysik heute? Schöningh 1987, P. [89]–90.
14. Searle J.R. Making the social world. New York: Oxford univ. press, 2010. 208 p.
15. Searle J.R. The Mystery of Consciousness (review collection). New York: The New York Review of Books. 1997. 224 p.

УДК 398.8(=161.2):811.161.2'37

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.57>

КОНЦЕПТ «БАГАТСТВО» В ЗИМОВОМУ ЦИКЛІ УКРАЇНСЬКОЇ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ

THE CONCEPT OF «WEALTH» IN THE WINTER CYCLE OF THE UKRAINIAN CALENDAR RITUALITY

Трачук К.В.,

orcid.org/0000-0002-0057-4464

*здобувачка ступеня доктора філософії кафедри теорії і методики
української та світової літератури*

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

У статті розглядається, як концепт «багатство» реалізується в українській календарній обрядовості зимового циклу. Термін «концепт», є базовим теоретичним поняттям для статті. Проаналізовано мовознавчі дослідження українських науковців. Встановлено, що концепти формуються у свідомості людини на основі певного досвіду. Термін «концепт» використовуються багатьма гуманітарними науками: культурологією, когнітивною лінгвістикою, літературознавством, тому простежено інтеграцію наук, оскільки фольклористика активно використовує цей термін. Ми приймаємо розуміння концепту, викладеного у праці Оксани Кузьменко, яка акцентує увагу на концепті, як багаторівневій, надособистісній мовній одиниці, однак може використовуватися у інших системах поетичної і непоетичної мови.

Основним полем творення українського фольклору є село, тому для традиційної селянської спільноти гоовним завданням було фізичне виживання, (скільки вродить збіжжя, який приплід матиме худоба тощо). Особливості функціонування концепту «багатство» у зимовому циклі календарної обрядовості визначаються загальною семантикою і прагматикою цих свят: магічно забезпечити майбутній врожай та приплід худоби, а також мантичною складовою. Найбільш насиченими на магічні дії є період Різдва (Святої вечері) та на Новий рік (Василя).

Концепт «багатство» в календарній обрядовості зимового циклу реалізується в мікроконцептах: хліб, зерно, свічка, вода, худоба, птаство, бджоли. Джерелами забезпечення багатства для українського селянина традиційного суспільства є хліборобська праця та розведення худоби, птиці. Слабше виражені такі джерела багатства як садівництво і бджолярство. Нами не зафіксовані згадки в обрядовій культурі українського селянина такі джерела збагачення і достатку, як традиційні ремесла, промисли, заробітчанство.

Дослідження концептосфери українського фольклору є перспективним напрямком сучасної фольклористики, що потребує подальших розвідок.

Ключові слова: фольклор, обряд, концепт, мікроконцепт, Різдво, календарна обрядовість.

The article deals with the concept "wealth" is implementation in the Ukrainian calendar ritual of the winter cycle. The term "concept" is the basic theoretical concept of the article. We have analyzed works linguistic research of Ukrainian scientists. It has been established that concepts are formed in the human's mind and are based on certain experiences. The term "concept" is used by many humanities: cultural studies, cognitive linguistics, literary criticism, therefore, the integration of sciences is traced, accordingly folklore studies actively uses this term. We accept the understanding of the concept presented in the work by Oksana Kuzmenko, who emphasizes the concept as a multi-level, suprapersonal language unit, but it can be used in other systems of poetic and non-poetic language.

The main field of creation of Ukrainian folklore is the village, so for the traditional peasant community the task was physical survival (how much grain will be born, what offspring the cattle will have, etc.). The peculiarities of the concept of "wealth" functioning in the winter cycle of calendar rituals are determined by the general semantics and pragmatics of these holidays: magically ensuring the future harvest and offspring of livestock, as well as a mantic component. The period of Christmas (Holy Supper) and New Year's (St. Vasil's Day) are the most saturated with magical activities.

The concept "wealth" in the calendar ritual of the winter cycle is realized in micro-concepts: bread, grain, candle, water, livestock, birds, bees. The sources of wealth for a Ukrainian peasant in traditional society are agricultural work and breeding of livestock and poultry. Such sources of wealth as gardening and beekeeping are less emphasized. The mentioning of such sources of enrichment and wealth as traditional crafts, trades and earrings in the ritual culture of Ukrainian peasant were not recorded.

The study of the conceptual sphere of Ukrainian folklore is a promising direction of modern folkloristics, that needs further exploration.

Key words: folklore, ritual, concept, microconcept, Christmas, calendar rituality.

Постановка проблеми. Характерною особливістю сучасної фольклористики є відкритість до методів, які застосовуються у інших гуманітарних дисциплінах. Такий підхід був здавна іманентним для української науки. Так, І. Франко стверджує, що «Наука, як і природа, є завжди одна – нероздільна і нерозривна. Все в ній взаємопов'язане; вона – ланцюг, в якому всі ланки тісно склеплені між собою» [22, с. 34–35]. Сьогодні відбуваються процеси інтеграції різних гуманітарних дисциплін, з'являються нові підходи. Дуже часто фольклористика запозичує для своїх досліджень методологічну базу лінгвістики. Ще з середини ХХ ст. лінгвістику почали вважати своєрідною математикою гуманітарних наук. Справді, лінгвістична методологія, понятійний апарат, який використовують лінгвісти, виявився плідним і для нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «концепт» активно використовується в сучасній лінгвістиці, проте єдиного його визначення досі немає, оскільки існує кілька способів розуміння і підходу до тлумачення цього поняття. Концепт – термін, що використовуються багатьма гуманітарними науками: культурологією, когнітивною лінгвістикою, літературознавством тощо. У лінгвістиці це поняття використовували такі дослідники, як Анна Вежбицька, Тетяна Вільчинська, Єжи Бартмінський, Роналд Ленекер, Жанна Краснобаєва-Чорна, Олена Селіванова, Лідія Лисиченко та інші.

Анна Вежбицька бачить концепт як центр цілого комплексу культурних цінностей, виражених у звичайних розмовах, розкриття специфічних властивостей тієї чи іншої культури [5, с. 17].

Тетяна Вільчинська визначає концепт як «ментальне утворення в індивідуальній свідомості мовців, спроектоване на культуру суспільства. Концепти, відображаючи людські знання і досвід у межах певної структурованої цілісності – концептосфери, є одиницями мовно-концептуальної картини світу з властивою їй єдністю лінгвального, концептуального та аксіологічного аспектів» [7, с. 25]. Тобто, відтворення індивідуального світобачення, яке формується на основі здобутого досвіду людини.

Єжи Бартмінський вказує, що «профілювання є суб'єктивною (тобто такою, що має свій суб'єкт) мовно-понятійною операцією, яка полягає в своєрідному формуванні образу предмета через трактування його в окреслених аспектах (підкатегоріях, фасетах), таких, як наприклад, походження, якості, вигляд, функції, події, переживання і т. ін., у межах певного типу знання й згідно з вимогами окресленого погляду» [1, с. 212]. Під терміном «профілювання» автор має на увазі створення портрету предмета. Дослідник стверджує, що цей процес відбувається у суспільній свідомості, тому це є усталеним [2].

Роналд Ленекер у своїх працях стверджує, що людина не оперує тими чи іншими семантичними ознаками під час осмислення концепту, а лише цілими образами [4, с. 14].

Жанна Краснобаєва-Чорна розглядає концепт, як «багатовимірне утворення, що характеризується такими диференційними ознаками: зв'язок з мовою, мисленням, пам'яттю та психікою, ... кодованість у чуттєво-образних уявленнях, відображення ментальної дійсності, і виконує пізнавальну функцію, функції збереження знань про світ, структурування знання, орієнтування у світі» [15, с. 41].

Олена Селіванова трактує цей термін як «інформаційну когнітивну структуру свідомості, організовану певним чином і вміщену в збірній чи індивідуальній системі понять» [19, с. 417]. Термін концепт відповідає уявленню про значення, які використовує людина в процесах мислення, які в свою чергу відображають зміст знань і досвіду, результати людської діяльності та пізнавальні процеси навколишнього світу. Дослідниця зазначає, що концепти формуються у свідомості людини як наслідок певного досвіду людини.

Робота фольклористів часто взаємопов'язана з лінгвістикою, а саме в пошуках і аналізах концепцій, які виражають ментальний світ людини. Оксана Кузьменко у своєму дослідженні зазначила, що концепт – «це одиниця багаторівнева, надособистісна, тобто вона є одиницею мови, але не у вузьколінгвістичному аспекті, оскільки належить іншим системам поетичної і непоетичної мови» [17, с. 1440]. Можемо зазначити, що фоль-

клористи теж послуговувались терміном концепт та досліджували його у фольклорних текстах. До таких дослідників належать Оксана Кузьменко, Людмила Іваннікова, Наталія Сиванчук, Ірина Голубовська, Людмила Пасик, Лідія Кравець, Нана Мікава та інші.

Дослідниця Оксана Кузьменко визначає, що фольклорний концепт – «це стійка одиниця ментальних та психологічних ресурсів фольклорної свідомості, словесно виражена через ядерне слово та низку інших структурносемантичних форм, яка дає змогу виявляти ієрархію цінностей та різні виміри життєвого досвіду: мовний, естетичний, чуттєвий, релігійний, гендерний» [16, с. 192].

Наталія Сиванчук, досліджуючи концепт «соловей», визначає його, як ключовий інваріантний образ-символ в українських народних піснях. Щодо терміну «концепт», дослідниця вказує, що «це термін, що слугує для пояснення одиниць ментальних чи психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; це оперативна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, яка відображена в людській психіці. Концепти пов'язані між собою, складають певне уявлення про світ» [20, с. 186].

Таким чином, ми розуміємо термін «концепт», як когнітивне ядро ментальної свідомості, що формується на основі колективного чи індивідуального досвіду, та відображає зміст людського знання.

Мета статті. Простежити вербальні, атрибутивні, акціональні форми вираження концепту «багатство» в українській календарній обрядовості зимового циклу.

Виклад основного матеріалу. У своїй роботі розглянемо форми реалізації концепту «багатство» у традиційних українських обрядах і обрядовому фольклорі, а також покажемо форми його вербального, акціонального та реального вираження. Оскільки концепт може виражатися експліцитно (певне поняття) та імпліцитно (опосередковане), слід розглядати уподібнення понять у людській свідомості.

Дослідники Тетяна Космеда та Наталія Плотнікова у своїй монографії визначають, що «концепт» – це фрагмент концептуальної картини світу, сформований на основі уявлень людини та репрезентований сукупністю одиниць пам'яті (концептів), що групуються за тематичною ознакою» [14, с. 32]. В свою чергу мікроконцепти, як сукупність, є складниками одного концепту [14, с. 32–40]. Олена Ткаченко вказує, що «кон-

цепт є багатомірним утворенням, то можна припустити, що він складається з ряду інших концептів-складників – мікроконцептів, які співвідносяться як часткове й ціле та групуються за тематичними ознаками» [21, с. 181].

Як зазначає Тетяна Беценко, «концепт не функціонує сам по собі, незалежно від матеріального (словесного) втілення» [6, с. 82], тобто конкретні одиниці (базові складники) формують одне цілісне поняття. Оскільки концепт є узагальненим поняттям, тому в його складі ми вбачаємо мікроконцепти, так звані семи, асоціативні образи, що виступають репрезентами концепту «багатство». Тобто мікроконцепт повинен мати значення ширше, аніж лексичне значення певного слова. Наприклад, мікроконцепт *хліб* у народній культурі має не лише значення їжа, але й добробут, життя, благословення тощо.

З мікроконцептами не варто плутати атрибути (предмети), які використовуються в обрядовій культурі українців як форма вираження певного концепту чи мікроконцепту. Так мікроконцепт *худоба* може бути вираженим за допомогою атрибутів *корова, кінь, віця, хутро, молоко, ріг* тощо. Окрім атрибутивної форми вираження, можемо виокремити ще й акціональну форму. Наприклад, *биття, посипання*. Значимим для нашого дослідження є й вербальні форми: *співання, промовляння*.

Роман Кирчів у своєму дослідженні зазначає, що «головним продуктивним полем українського фольклору було село» [12, с. 31]. Для традиційної селянської спільноти, яка сформувалась в умовах, коли основним завданням було фізичне виживання, життєво важливим було скільки вродить збіжжя, який приплід матиме худоба тощо. Український фольклор є яскравим відображенням певного типу культури, у нашому випадку, це селянська культура.

Розглянемо форми реалізації концепту «багатство» у календарному фольклорі. Ключовою метою зимового циклу свят є забезпечення достатку і врожаю на весь майбутній рік. Господар підносить дідуха над столом зі словами «*Щоб увесь рік жити багатом!*» [8, с. 49]. З давніх часів дідух є символом урожаю, добробуту та багатства, саме тому можемо спостерігати саме цей символ, як пожертву хліборобських культур. Зустрічається в обрядовій культурі розуміння Дідуха, як уособлення Бога: «*Милистовий Боже, і ти, Сонце праведне, з Святим Різдом! Торік дали урожай, дали добро, багатство й здоров'я... Пошліть іще краще цього року!*» [11, с. 22]. Повагу до Дідуха проявляли усі, хто

був у хаті: коли Заходив Дідух у хату – всі стояли мовчки, що й зумовлює важливість цього обряду в традиційній селянській культурі. Дідух наділений магічними властивостями, тому йому слід було подякувати за врожайний рік, та попросити ще кращого на наступний рік: *«Наситив еси, напоїв, нагодував, нагрів наїс і нашу ниву – подай ц ще краще цього року!»* [11, с. 23]. Не можна було обділити Дідуха кутею або «святим питвом», оскільки вірили, що потрібно віддячити духам, що живуть в Дідухові, за новорічний урожай, добробут, багатство та долю людей. Детальне тлумачення втілення Духа поля в останньому снопі знаходимо у класичній праці Дж. Дж. Фрезера *«Золота гілка»* [3].

Ще одним символом достатку, який зустрічається в період Різдвяних свят – хліб. Так, господар, напередодні Святої вечері, обходить господарку, додає їм в їжу хліб, борошно, аби давала молока багато, не хворіла, при цьому промовляючи *«Благословляю тебе цим святим хлібом і заклинаю тебе на добро, щоб ти звіря не боялась, грому не лякалась та щоб минали тебе чорні напасті»* [8, с. 51]. В цьому контексті хліб виступає оберегом від нечистого для худоби, оскільки для селянина важливим було вберегти їх від біди, хвороби, щоб давали молоко, приплід.

Розглядаючи період Різдвяних свят, варто звернути увагу і на магічні ритуальні дії. Так, коли заносять Дідух до хати, на підлогу розсипають сіно. Діти бігають по сіні, качаються, вигучуючи різні звуки, що наслідують голоси тварин [11, с. 26]. Ці магічні дії сприяли розведенню курей, щоб неслись добре, щоб бджоли мед носили. Також, господар дому закликав мороз їсти кутю: *«Морозе-морозе, іди до нас вечерять, та ни морозь нам телять, ягнят, гусят, качат; ни динь, ни кавунів, ни жита, ни пшениці»*. [9; с. 22].

Також пов'язані з сіном такі ритуальні дії, як положити на нього косу, сокиру, граблі – все, що використовувалось в полі. Магічний ритуал був спрямований на легку жнивницьку роботу та хороший врожай, щоб було що жати [11, с. 25].

Символом багатства на Різдво виступала свічка (її вогнище). Вважається, що вона символізує сонце, яке обігріває землю: *«Світи, праведне сонце, святим душечкам і нам живим, грій землю-матінку, наші ниви, нашу хідубку»* [11, с. 25]. Свічка повинна була догоріти до кінця, інакше, вважалось, що ти загасив сонце, а, отже, буде поганий врожай [11, с. 25]. Під час церковних богослужінь також спостерігали за свічками, *«якщо гніт палаючої свічки зігнувся гачком – буде врожай цього року.»* [8, с. 111].

Пиріг – як символ багатства у Святій вечері. Накладають 12 страв, що символізують подяку 12 місяцям за хороший врожай [11, с. 30]. Одна із страв – пироги. Господар сідає за стіл біля миски з пирогами, а його дружина – навпроти. *«Господар, сховавшись за пирогами, питає господиню: «чи бачиш ти мене?»* [11, с. 32]. Господиня відповідає: *«Не бачу»*. *«– Дай же, Боже, щоб і на той рік не бачила!»* [11, с. 32]. В цих словах господар має на меті забезпечити ще більше продуктів, страв на наступний Святвечір.

Ще одним символом на столі є кутя. Нею потрібно було пригостити всіх: хто є в домі, худобу, курей, собаку, kota. Адже ця страва наділена магічними властивостями, що може захистити від злих духів, дати приплід худобі та курам [8, с. 116]. Також з магічною силою куті пов'язаний обряд підкидання першої ложки страви до стелі: *«Скільки зерен та маку на стелі, пошли, Боже, стільки роїв приплоду худобі!»* [11, с. 30], на що господиня повинна відповісти: *«– Скільки мачин у стелі, щоб кожна курочка знесла стільки яєчок!»* [11, с. 30].

Невд'ємним дійством під час Різдва є Маланка. «Василь і Маланка» (перевдягнена молодь) водять за собою «козу» («водіння кози» – театралізоване дійство), приводячи її на кожне подвір'я говорять. *«Де коза рогом, там жито стогом!»* [13; с. 42].

Концепт «багатство» має також у вербальні форми вираження. Зокрема, у різдвяних колядках, щедрівках, віншуваннях тощо. У відомій коляді *«Нова радість стала»*: *«Пошли, Боже, літа многи Цього дому господарю, Щоб і хліб родився, Щоб і скот плодився...»* [8, с. 60], у колядці *«Гой там зза моря...»*: *«А Бог погодит і хліб зародит. Зародит жита, жита, пшениці... Дасть нам худобу кожного роду... Ще для пожитку, молока й меду, а для потреби, грошей як леду.»* [10; №4], також у колядці *«Ой, уклоніси за чисть, за хвалу...»*: *«...В поли вродило, в дому шьисливо, В пасіці рійно, а в дому склінно...»* [13, с. 21] концепт «багатство» реалізується за допомогою мікроконцептів *хліб, худоба, жито, пшениця, мед, молоко, гроші*.

Часто господарі звертались до дерев, які не давали плодів, або ж погано плодоносили. Свята ніч вважалась магічною, тому господар підходив до дерева із сокирою і промовляв: *«Як не буде у тебе стільки яблук (слив чи груш), як на небі зірок, то зрубаю!»* [11, с. 127]. Часто просили такий достаток, *«як на небі зірок»* [11, с. 127].

Аналізуючи обрядову діяльність зимового циклу, стає зрозумілим, що Святвечір наділений неабиякою силою, та всі магічні ритуали пов'язані саме з забезпеченням достатку, врожаю, приплоду худоби в господарстві.

Наступним святом, яке символізує в традиційній селянській культурі забезпечення багатства на наступний рік – Новий рік (в наш час – Старий новий рік, Василя). Молоді хлопці ходили із хати в хату, посіваючи зерном (імітація посівної в полі), промовляючи «*Сійся, родися, жито-пшениця, всяка пашниця! Льон по коліна, коноплі – під стелю...*» або ж «*Сію, сію, посіваю, з Новим роком вас вітаю...Щоб краще вродил, як уторік...*» [18, с. 32]. В аналізованих побажаннях концепт «багатство» виражається мікроконцептом *зерно*, яке має магічне значення для майбутньої посівної. Це зерно весною використовували під час посіву на полях, щоб вродило добрий урожай, також давали птахам, худобі, «*щоб добре неслись, щоб великі росли*» [8, с. 111].

Ще однією традицією на Новий рік є щедрування: «*Зроди, Боже, жито-пшеницю, а нам дайте паляницю*» [8, с. 32], або ж віншування «*Віншую з Новим роком, щастям, здоров'ям, хлібом-пшеницею, худобою-птицею, дітьми, бджільми...*» [11, с. 133]. Обов'язковим елементом ритуалу було віддячити щедрівникам та віншувальникам, оскільки, якщо господар не дав винагороду – слід було очікувати поганого врожаю. Важливим було першого засівальника посадити на поріг хати, «*щоб кури сідали та курчат висиджували*» [8, с. 111].

Йорданська вода (себто свято Водохреща) – ще один із елементів магічного в обрядовості зимового циклу. Господар після церковного служіння ніс освячену воду зразу з церкви до бджіл, залишав у пасіці, щоб вберігала їх від всього злого, а ті, в свою чергу, давали мед. [11, с. 147]. Після цього йшов до худоби, напував та кропив її: «*... хто-небудь один ходє по двору і кропить скотину, птицю, будову, колодїзь і иньше...*» [9, с. 22]. Часто Йорданську воду брали з собою на посівну, окроплювали поле, щоб родило, використовували при отеленні корів, щоб родилось теля легко [11, с. 147].

Висновки. Викладений матеріал дозволяє побачити, що концепт «багатство» у календарній обрядовості зимового циклу реалізується за допомогою мікроконцептів *хліб, зерно, дідух, худоба, гроші*. Атрибутами, які використовуються для реалізації цього концепту є: вода, бджоли, мед, плодюче дерево. З акціональних форм вираження зазначимо такі: биття, обсіпання, підкидання, садіння (на поріг).

Однією з усталених форм забезпечення багатства у календарній обрядовості українців є використання колядок, щедрівок, примовок. Окремо зазначимо, що колядування, щедрування, обряд водіння кози (кося) є важливою складовою зимового обрядового циклу, що покликані забезпечити багатство та добробут на весь наступний рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bartmiński J. O profilowaniu pojęć w słowniku etnolingwistycznym. O profilowaniu pojęć. Wybór prac. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1993. 212
2. Bartmiński J., Niebrzegowska S. Profile a podmiotowa interpretacja świata. *Profilowanie w języku i w tekście*. Lublin, 1998. S. 211–224.
3. Frazer J. G. The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. Front Cover.. Oxford University Press, 1994. Dying and rising gods. 858 p.
4. Langacker R. W. Conceptualization, Symbolization, and Grammar . The New Psychology of Language: Cognitive and Functional Approaches to Language Structure : [Ed. By M. Tomasello]. Mahwah, NJ and London : Lawrence Erlbaum, 1998. Pp. 1–39.
5. Wierzbicka A. Understanding Cultures Throught Their Key Words (English, Russian, Polish, German, and Japanese). New York. Oxford, 1997.
6. Беценко Т. Слово-концепт як складник текстово-образної універсалії (на прикладі думового дискурсу). *Міфологія і фольклор*. 2013. № 1. С. 80-89. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/miffol_2013_1_9
7. Вільчинська Т.П. Розвиток концептосфери сакрального в українській поетичній мові XVII – XX ст. : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка, Ін-т філології, 2009. 40 с.
8. Воропай О. Звичаї нашого народу : етногр. нарис : [у 2 т.]. Мюнхен : Укр. вид-во, 1958. Т. 1. 1958. 308 с.
9. Етнографічний збірник. вид. Наук. т-ва імені Шевченка. Львів : З друк. НТШ, 1895 - 1929. Т. 1. 1895. 200 с.
10. Етнографічний збірник. Т. 35. Видає Етнографічна Комісія Наукового Товариства імені Шевченка. Т. XXXV. Колядки і щедрівки. т. I. Львів : З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1914.
11. Килимник С. І. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні / Степан Килимник. [Перевид.]. Київ : Обереги, 1994. Кн. 1, т. 1 : Зимовий цикл . 1994. 147 с.
12. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010. 536 с.
13. Колесса Ф. Українська усна словесність : Загальний огляд (із портретиками українських етнографів та народних співців): Вибір творів із поясненнями та нотами . Львів: [б.в.], 1938. 643 с.
14. Космеда Т. А., Плотнікова Н. В. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі : монографія. Львів : ПАІС, 2010. 408 с.

-
15. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). Українська мова, 2009. №1. С. 41-52.
16. Кузьменко О. М. Драматичне буття людини в українському фольклорі: концептуальні форми вираження (період Першої та Другої світових воєн). Львів : Інститут народознавства НАН України, 2018. 728 с., 16 с. іл.
17. Кузьменко О. М. Фольклорний концепт: визначення терміна, структурні параметри та типи. Народознавчі зошити. № 6 (144), 2018. С. 1439–1447
18. Пархоменко Т. П. Календарні звичаї та обряди Рівненщини : [монографія]. Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України, Упр. культури Рівнен. облдержадмін., Рівнен. обл. краєзнав. музей. Рівне : Вид. Олег Зень, 2008. 198 с.
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Довкілля-К, 2006. 716 с.
20. Сивачук Н. Концепт «соловей» у фольклорі та ментальній долі українського народу [Електронний ресурс]. Філологічний часопис, 2021. Вип. 1. С. 185-195. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filoljour_2021_1_23
21. Ткаченко О. Мікроконцепт «розум» як частина концепту «виховання» у системі фразеологізмів української мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2012, Вип. 4. С. 180–186. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_8_2012_4_28
22. Франко І. Наука і її взаємини з працюючими класами. Зібрання творів : у 50 т. Т. 45 : Філософські праці. Київ : Наукова думка. 1986, С. 34–35.